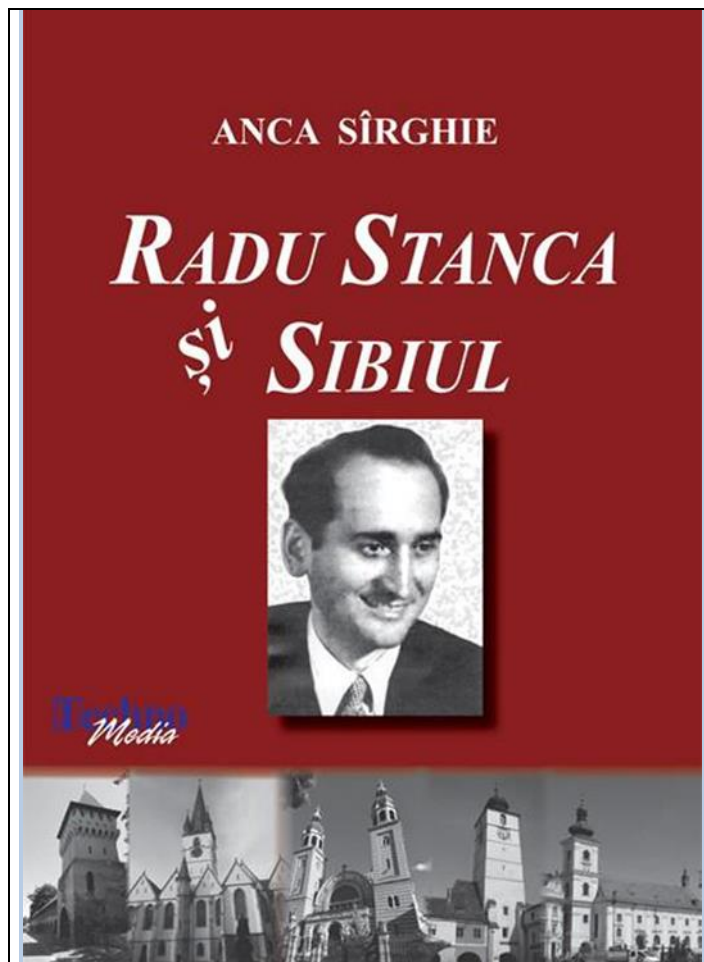

RADU STANCA - UN INCONTESTABIL EXPONENT ARTISTIC AL SIBIULUI

Dorin NĂDRĂU

Scriitoare remarcabilă, dovedind o vădită predispoziție spre exegeză, universitara Anca Sîrghie, a

publicat recent la Editura TechnoMedia un admirabil volum, intitulat „Radu Stanca și Sibiul”, ajuns în 2022 la o a doua ediție, „adăugită”, respectiv îmbogățită. Titlul opului este ales cât se poate de nimerit pentru a sugera ținta unui demers coerent, spre care concură întreaga cercetare a autoarei: cu toată indiscutabila contribuție pe care a avut-o Clujul în formarea intelectuală a lui Radu Stanca, înainte de 1940, acesta s-a afirmat ca actor și regizor la Sibiu, orașul având un rol covârșitor și în creația sa poetică.

Lucrarea întregește o amplă analiză concretizată de-a lungul anilor în volume, probând vitalitatea deosebită a scriitoarei în studierea minuțioasă a personalității intelectuale a poetului, dramaturgului, actorului și regizorului: „Radu Stanca și obsesia Thaliei. Ipostazele omului de teatru. Studiu monografic” (1996), „Dăltuiri” (2012) și „Radu Stanca. Profil spiritual”, 2 volume, realizate împreună cu Marin Diaconu (2015), și apoi „Radu Stanca. Evocări și interpretări în evantai” (2016), ca acum să ne aflăm în fața unei a cincea lucrări consacrate autorului „Horei domnițelor”. Chiar în „Cuvânt înainte”, autoarea ne

mărturisește că s-a simțit datoră a veni cu o nouă carte, „una centrată pe exact un anumit segment din evoluția omenească, profesională, socială și creatoare a acestui spirit artistic de elită al Transilvaniei din secolul al XX-lea”. Vigoarea investigațiilor consemnate justifică, fără îndoială, stăruința în evaluarea cât mai profundă a legăturii inseparabile a individualității lui Radu Stanca cu Sibiul.

Eforturile autoarei de a realiza cu diligență ediții privind personaje însemnate ale culturii române sunt bine cunoscute. Preocupările sale s-au materializat permanent prin apariția unor articole ce fixează efortul critic românesc pe o hartă recuperatorie a valorilor literare. Urmând un meticolos periplu prin întreaga carieră a lui Radu Stanca, autoarea ilustrează cu multă abilitate rolul covârșitor al orașului de pe malurile Cibinului în viața acestuia.

Fără putere de tăgadă, Cuprinsul cărții, a cărei desfășurare se întinde pe aproape 400 de pagini, este unul impresionant: 22 de capitole, parcurgând itinerarul existențial al personajului principal, cu popasuri dintre cele mai relevante. O scurtă trecere în revistă a acestora merită cu prisosință a fi succint dezvoltată.

În prima secțiune a cărții, „Obârșii transilvane”, autoarea dezvăluie rădăcinile adânci ale familiei Stanca în Ardeal, cu referiri concrete la arborele genealogic. În „Preludii clujene” (II) se evocă atmosfera culturală și viața transilvăneană din perioada ce a urmat Primului Război Mondial, anii studiilor liceale 1935-1938 și primele colaborări artistice ale lui Radu Stanca, cel care la terminarea liceului era considerat un om de litere promițător și apreciat. Un moment important este reliefat de autoare: înscris la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității clujene, Radu Stanca, deja poet și publicist, devine

studentul lui Lucian Blaga la filozofia culturii și studiază istoria filozofiei moderne cu D.D. Roșca. Este remarcată prezența sa explozivă în numeroase reviste, presa transilvăneană publicându-i versurile juvenile și cronicile literare la cărți recent apărute. Sunt menționate, de asemenea, aprecierile de bun augur pentru un tânăr care se va îndrepta curând spre o carieră actoricească. În capitolul al III-a, intitulat „Radu Stanca, student la Sibiu”, este conturată evoluția tânărului Stanca în perioada în care, urmare a Diktatului de la Viena, Universitatea din Cluj și-a mutat majoritatea facultăților la Sibiu. Este subliniat faptul că nimic din ce descoperea Radu Stanca acum în „orașul-surpriză” nu găsisse în Clujul adolescenței sale. Tânărul poet abordează balada, un gen literar pe care atmosfera orașului medieval i-l inspiră, poeziile structurându-se acum și aici tot mai ferm. Specifică acestei perioade a studenției este căutarea febrilă a unui drum spre afirmare, în tatonările finalului de studenție stând temeiul deciziilor ce vor fi luate în curând pentru alegerea unei profesii în care aștepta să se manifeste plenar. În „Primatul poeziei în afirmarea tânărului Radu Stanca” (capit. IV), se menționează, printre altele, aprecierile lui Șt. Aug. Doinaș care în termeni superlativi găsea la Stanca „o fabuloasă capacitate de a inventa situații poetice”, alături de faptul că inspirația lui era nutrită de „o cultură poetică extrem de bogată, precum și de o pregătire estetic-filozofică în stare să opereze, cu finețe și pătrundere, în planul afirmațiilor teoretice”. Trebuie reținută și constatarea autoarei că „deși s-a manifestat în multe domenii, Radu Stanca rămâne cunoscut până în prezent în primul rând ca poet”.

Următoarea diviziune a lucrării, intitulată „Radu Stanca și Cercul Literar de la Sibiu”, cuprinde o vastă expunere a manifestărilor Cercului, demonstrând detaliat teza că Cercul Literar de la Sibiu se profilează pe învolburata panoramă culturală a timpului ca o manifestare de apogeu a unei exemplare cutezanțe, puse în slujba apărării frumosului privit în oglinda eternității la niște tineri intelectuali de excepție, orientați spre speculație filozofică, spre creație literară și teoretizări estetice, dovediți a fi structural spirite de anvergură europeană. Între cerchiști, care colaborează publicistic cu profesorul Blaga la revista „Saeculum”, Radu Stanca se impune ca putere de sinteză filozofică și limpezime a expunerii ideilor, menținându-și un loc privilegiat, dată fiind superioritatea pe care o dovedea în discuțiile cu prietenii lui de idei. De asemenea, se subliniază faptul că, în evoluția operei sale poetice, fiind supranumit „prințul baladei”, această perioadă este consemnată ca un moment de apogeu. Tot această perioadă evidențiază adevărul că Radu Stanca rămâne consecvent în pasiunea sa pentru dramaturgie, pentru arta spectacolului și problemele ei vitale. Este de semnalat faptul că la întoarcerea la Cluj, în 1945, odată cu Universitatea, a celor mai mulți membri ai grupării cerchiste, Radu a luat decizia de a nu-și urma prietenii, ceea ce i-a produs o reală durere sufletească. Dar el nu se îndepărtează spiritual de cerc, descinzând din când în când în Cluj. În materie filozofică, continua să dețină un prestigiu nelimitat, lucru probat de corespondența lui cu I. Negoșescu din volumul „Un roman epistolar”, chiar dacă o parte a corespondenței cerchiștilor mai este și acum nepublicată.

Capitolul VI, „Radu Stanca prezent în revista «Transilvania»”, evocă colaborarea lui Radu Stanca la revista „Transilvania” de la Sibiu, întemeiată de George Barițiu în 1872, publicație care se bucura de un prestigiu redevabil. Următoarea parte, a VII-a, purtând titlul „Alte momente din viața culturală a Universității «Regele Ferdinand I» la Sibiu”, întărește certitudinea că experiența sibiană a lui Radu Stanca a cuprins liniile de forță ale manifestării eului său, de la formarea intelectualului de elită la orientarea spre lumea teatrului, într-o constantă complementaritate cu poezia. „O lecție de rafinament estetic-turistic” (VIII) se centrează pe eseul „Sibiu, cetatea umbrelor. Mic ghid literar pentru un călător imaginar”, în care Radu Stanca panoramează priveliștea, așa cum o admiră el într-o continuă mișcare. Departe de a fi o prezentare exactă, de factură turistică, „Ghidul” este presărat cu personaje fictive, care dau culoare și mister unor pagini cu adevărat memorialistice. În opinia autoarei, „nu există în întreaga literatură memorialistică românească un condei care să-l egaleze pe Radu Stanca în prezentarea orașului-burg de pe Cibin”. Potrivit capitolului următor, „Radu Stanca și viața muzicală a Sibiului” (IX), studentul la Facultatea de Filosofie și Litere, audiază la Sibiu, cu mare interes, recitaluri instrumentale și concerte simfonice, publicând apoi sensibile consemnări și cronici muzicale. Deși domeniul său universitar era altul, tânărul Stanca dovedește competența unui muzicolog, gata să facă trimiteri de profunzime relativ

la elaborarea unei partituri, așa cum era transpunerea de la orgă la orchestrarea pentru coarde a unei piese de Bach.

Odată stabilit la Sibiu, Radu Stanca a simțit cu acuitate acel „spiritus loci”, care l-a fermecat. Este ceea ce afirmă capitolul „Sibiul ca «spiritus loci» al baladei” (X), fiind evident că orașul-burg de tip germanic determinând o dominantă nemțească a lecturilor a influențat neîndoios sursa baladescă a inspirației sale poetice, ceea ce nu a împietat originalitatea poeziilor create. „Sibiul baladistului Radu Stanca” (XII) prezintă o analiză elocventă a creației poetice a lui Stanca, a însemnătății toposului literar care era Sibiul, precum și agreabile considerații ale unor poeți consacrați, contemporani cu el. „Anul literar Radu Stanca - 1945” (XII)”, remarcă un palmares de apreciat: patru piese de teatru, la care se adaugă poeziile publicate în „Revista Cercului Literar”, numeroase recenzii și cronici dramatice, conferințe și participări la cenaclurile sibiene, reușite care, în opinia autoarei, „îl recomandă pe Radu Stanca drept cel mai prolific scriitor român al momentului”. După o interesantă incursiune prin istoria mișcării teatrale din Sibiu, în „Primii pași spre scena Teatrului din Sibiu” (XIII), autoarea marchează debutul lui Radu Stanca în teatru, după exercițiul său actoricesc din studenție: era în anul 1947 când starea de sănătate precară l-a scutit de serviciul militar și a fost angajat la teatrul sibian. În primăvara anului 1948, Stanca a debutat ca regizor, devenind în 1949 prim-regizor al Teatrului de Stat din Sibiu, unde până în 1961 a pus în scenă 31 de spectacole.

În viața privată a tânărului regizor, singurătatea sa cronică a fost străfulgerată de idila cu tânăra actriță Dorina Ghibu, care va părăsi teatrul clujean, mutându-se în 1951 la Sibiu spre a-i deveni soție, dovedindu-se a fi sufletul-pereche care i-a împlinit lui Radu Stanca destinul. A urmat un deceniu al experimentelor ca regizor la teatrul sibian. În partea a XIV-a a cărții, sunt enumerate câteva „Izbânzi și neîmpliniri ale regizorului Radu Stanca”, cu ample referiri la activitatea concretă depusă cu o uimitoare însuflețire. De notorietate este rolul său în creșterea prestigiului instituției teatrale sibiene. În continuare, autoarea notează, trădând o riguroasă documentare, „Consemnările în presă ale teatrului sibian. Spicuiuri”. La punctul XVI al cuprinsului, „Radu Stanca și proletcultismul socialist”, autoarea evocă perioada în care Stanca era obligat să-și măsoare elanurile artistice ca poet, actor, dramaturg și, mai ales, ca regizor, cu un răstimp dominat de regimul toxic instaurat în România socialistă. În acei ani, creația sa se constituie uneori ca o formă de luptă cu boala care îl mistuia, așa cum mărturisea: „...mi-am învins, cum nici un medicament n-a izbutit, șubrezenia fizică, impunându-mi o muncă, inutilă și poate cu consecințe, dar încăpățânată și recalcitrantă”. Următoarele secțiuni ale volumului, respectiv „Radu și Dorina Stanca, un cuplu de legendă în istoria Teatrului de Stat din Sibiu” (XVII) și „Soții Stanca, profesori de actorie” (XVIII), descriu amănunțit traseul existențial de excepție al celor doi oameni de teatru, cu ample incursuri în viața culturală românească, narațiunea fiind iscusit presărată cu admirabile referiri despre performanțele acestei frumoase familii de artiști, fiind reprodus, de asemenea, un emoționant fragment dintr-un interviu. „Teatrologul Radu Stanca” (XIX) subliniază ferm că regizorul sibian s-a inspirat în permanență din practica activității sale scenice, ideile teoretice fiind sporite cu ajutorul exemplificărilor bogate, alese cu simț didactic, autorul fiind preocupat să clarifice pe deplin conceptele prezentate. Radu Stanca s-a dovedit un teatrolog rafinat, strălucitor și cu deschidere programatică, novatoare. Un scurt periplu prin peisajul universului dramatic creat de scriitor, concentrat în „Din șantierul dramaturgului” (XX), conduce la constatarea că, raportate la fenomenul dramaturgic general din perioada 1942-1960 în care au fost concepute, piesele de teatru semnate de Radu Stanca evidențiază faptul că ceea ce a izbutit regizorul sibian a fost evitarea prizonieratului spiritual pe care ideologia oficială a epocii socialiste românești o impunea. Câteva considerente privind tematica creației scriitorului sunt expuse în penultima secțiune a lucrării, „Legendă și fantezie istorică la Radu Stanca” (XXI). Finalul valorosului studiu, „Când teatrele din România îl venerau pe Radu Stanca” (XXII), include considerații demne de atenție, evocări și manifestări de prețuire a personalității lui Radu Stanca. „Ecouri” este ultima parte a lucrării, cuprinzând trei eseuri conexe: Anca Sîrghie, „În Sibiul lui Radu Stanca la 95 de ani de nemurire” (2015), Mihai Posada, „Centenarul Radu Stanca - sărbătorit la Sebeș” (2020) și Anca Sîrghie, „În an centenar, Radu Stanca s-a întors acasă” (2021). O amplă bibliografie încheie o carte de o neîndoielnică valoare, rezultat al unui admirabil travaliu. În fine, volumul

demonstrează din nou că autoarea, reputată specialistă în teorie și critică literară, este, totodată, o prozatoare veritabilă.

NOTĂ:

Dorin Nădrău trăiește de peste zece ani în Statele Unite, statul Michigan, „Statul Marilor Lacuri”. S-a adaptat ușor lumii noi în care a pășit. Împrejurarea de a fi început să lucreze, imediat după venirea sa, într-o mare bibliotecă, i-a înlesnit considerabil procesul de integrare, inclusiv exersarea limbii engleze. La scurt timp de la instalarea lui în America, a sesizat că fiecare om care pleacă din țara sa de baștină, descoperind o realitate nouă, este cuprins de un sentiment inconfundabil născut din circumstanța de a nu mai fi acasă, care generează o involuntară și sensibilă rememorare a tot ceea ce a lăsat în urmă, s-a raliat jurnalismului, mijloc impecabil pentru el de a comunica cu semenii săi. Astăzi, numeroase eseuri, incluzând deseori relatarea unor episoade de experiență proprie sau incitante reflecții, pot fi citite în gazete consacrate din Statele Unite și Canada (New York, Detroit, Toronto, Montreal) și România.

Dorin NĂDRĂU
Grand Rapids, Michigan, SUA
5 februarie 2024